

Gelenek nedir? Çok bilinen, çok tekrarlanan ve artık bıkkınlık veren bir birikim mi, yoksa aslında hiç bilmediğimiz, hiç nüfuz edemediğimiz, kapısını hiç açamadığımız bir hazîne dairesi mi?

Geleneğin çağrışımları o kadar geniş ki, geçmişten devraldığımız bütün âdetler, iyi veya kötü bütün alışkanlıklarımız; din, töre gibi sosyal kurumlar ve klasiklerimiz, tamamıyla gelenek başlığı altında değerlendirilebilir. Fakat biz burada konuyu, sanatı ve sanatçıyı ilgilendiren yönüyle yorumlayalım:

Gelenek, her yozlaşmaya olduğu kadar her yeniliğe karşı da direnen bir gümrük duvarıdır. Sosyal bünye, her yabancı nesneye karşı tabii bir reaksiyon gösterir. Fakat bir sorgulamadan sonra kendine yarayanı alır, zararlı olanı reddeder. Yalnız müşkül budur ki, dehayla delilik, aynı iddiayla çıkarlar geleneğin karşısına... Çünkü bunlar birbirine çok yakın kavramlardır.

Sanatçılar, hep uçurumun kenarında oynayan densiz çocuklar gibidir. Zîra sıradan ve statik kalfalardan sanat doğmaz. Necip Fazıl'la ilgili bir yazımda "Büyük şairler, bazen şeytanla bahse girişen Faust gibi ideâl bir dünya özlemiyle aklın ve müeyyidelerin sınırlarını zorlayarak tehlikeli sınırlara düşerler. Zehirden ecza yaparken en keskin ağuyu önce kendileri tadar; nilüfer koparmak için bataklıklara dalar, şakayıklar dermek için çöllere düşerler. Sağ dönerlerse âlâ... Ama her zaman mümkün olmaz bu. Çiçeklerin en alımlısı uçurumun kenarında açar ve zâlim sevgili, hep onu ister. Vuslatın sırrı ise ona ulaşmadadır ve uçurumun dibi bu uğurda can vermiş bahtsız kahramanlarla dolu... Uyuz keçilerin oralarda işi ne?

Onlar, azla yetinmeyen, engin ihtirasları olan cerbezeli ruhlardır. Bu vâdinin de Nef'i gibi, Nesîmî gibi, Pir Sultan gibi şehitleri vardır." demiştim.

Görüldüğü gibi dehayla delilik arasında çok ince bir duvar var. Gelenekten şikâyet edenler o kadar çok ki... Dâhî mücedditler yanında kendi milletinin değerlerine yabancılaşmış, onun dinine, töresine, tarihine küfreden birileri de gelenekten şikâyetçi. İşte burada tenkit kurumu yetişir imdada. Tenkitçiler sanat alanında yolsuzluğa, kalpazanlığa göz açtırmayan zabıtalardan gibidir. Sosyal bünyemizdeki akyuvarlardır onlar.

Bizim gibi ihtiyar bir medeniyetin yorgun çocukları için gelenek, eskiciye satılacak bir Buhara halısı gibidir. Öyle ya, taaa ninesinin çeyizinden kalmıştır bu yer yer havı dökülmüş, rengi solmuş fersûde meta. Zaten yeni gelin de rahatsız olur onu gördükçe. Nihayet satıp yerine tavus kuşunun kuyruğu kadar renkli bir halıfileks alırlar. Alırlar ve aldanırlar tabi. Ancak birkaç yıl sonra Louvre Müzesi'nin Şark Eserleri Koleksiyonu'nda görünce anlarlar nasıl aldandıklarını. Ama iş işten geçmiştir artık.

Yalnız gelenek mi? Bütün klasik değerleri yük olur bu mirasyedilere. Alıcı buldukça ucuz pahalı demeden bütün servetlerini satarlar. İlerlememize engel oluyor vehmiyle kimliğini belirleyen her şeyden utanır olmuşlardır artık. "Leyla" olan ismini bir Amerikan dizisinde geçen "Suelin"le değiştirenler var. Harf inkılabından sonra "Artık bu kargacık burgacık yazıların gereği kalmadı" diye kırk vagon arşiv belgesini hurda kâğıt fiyatına Bulgarlara satmadılar mı? Şimdi de karşımıza tarihin labirentlerinden hortlayan "Ermeni Meselesi" gibi olaylar çıktıkça bir tek belge için servetler bağışlıyoruz!..

Aslında bu sosyal değişme konusunda biz çok maymun iştahlı bir toplumuz Ama seçme gücümüz olmadığı için bir mirasyedi savrukluğuyla gerekliyi atar, gereksizi alırız. Bence gericiliğin, yobazlığın en âlâsı İngiltere'de yaşanıyor eğer bu yobazlıksa tabii. Adamlar hâlâ meşrûti krallıkla yönetiliyorlar, ölçü birimleri "fut, inç, yarda", dünyanın bütün arabalarının direksiyonları sağda, onlarınki solda; herkes yolun sağından giderken, onlar solundan gidiyor... Gördüğünüz gibi bu konu da yoruma göre değişiyor. Neylersin, "bardağı hanım kırarsa kazâ, hizmetçi kırarsa ceza..."

Ben fakültede öğrenciyken Süheylâ Altmışdört hanımın klasik müzik çalışmaları vardı. Merağî'den Üçüncü Selim'e, Dede Efendi'ye kadar klasik eserler öğretiyordu bir grup meraklı delikanlıya. Yolunu şaşırması gibi bir Amerikalı kız da devam ediyordu bu koroya. Sosyetik kız arkadaşlarımızdan biri, "Sizin çok sesli modern müziğiniz var; bu ilkel müziği niçin öğreniyorsunuz?" deyince "Daha sonra size öğretmek için!" demez mi? Bu tokat gibi sözü hiç unutamıyorum.

Ha, gelenek deyince her şeyiyle iyi midir, bütünüyle vazgeçilmez değerler midir, bir tabu mudur gelenek? Elbette hayır.

Zamanla eskiyen, geçerliliğini yitirmiş bir sürü kaide kural var. Onlar da bir müddet dirense bile kullanıştan düşecektir. Ama nelerin atılıp nelerin korunacağına kim karar verecek? Bunun için sağlam bir kamuoyu, halkıyla barışık aydınlar, sanatçılar ve tenkitçiler gerek.

Sosyoloji ilmi, maişet biçiminin muaşereti de belirleyeceğini söylüyor. Yani tarım toplumundan sanayi toplumuna geçmeden yapılacak bazı değişimler boşlukta kalacaktır. Demokrasimizin de kör topal yürümesi hep bu yüzden değil mi? "Her şeyi ben bilirim " diyen toplum mühendisliği sosyal bünyede onulmaz yaralar açıyor.

Sosyal barış zedeleniyor. Aydın hırçınlaştıkça halk inatla içe kapanıyor. Böylece kendiliğinden gerçekleşecek normal değişimler bile gecikiyor.

Bilmem hatırlar mısınız; Küçük Prens, gezegenler arasında yolculuk ederken beşinci gezegende bir fenerciye rastlar. Zavallı adam, elindeki meşaleyle yüksek bir direğin tepesindeki feneri yakıp yakıp söndürmektedir. Hayretle seyrettikten sonra "Günaydın" der adama. Selamı alan adamın konuşmaya bile vakti yoktur. Niçin böyle bir dakikalık aralarla yakıp yakıp söndürdüğünü sorar ona. "Yönetmelik böyle" der adam. "Yönetmelik böyle..

Önce geceyle gündüz uzundu. Benim de uyumaya ve dinlenmeye vaktim oluyordu. Ama zamanla gezegenimin devri hızlandı. Geceyle gündüzün uzunlukları birer dakikaya düştü." dedi. Adama bu anlamsız çabasından dolayı hem acıdı hem de görevine bağlılığından dolayı saygı duydu Küçük prens. Onlar konuşmaya başlayalı otuz dakika geçmiş yani gezegenin takvimiyle bir ay geçmişti. Yardımcı olmak kaygısıyla "Zaten bir dakika sonra sabah olacak; hiç yakmasan da olur" diyor. Fakat bu vazifesinas adam "yönetmelik!.." diyor, başka bir şey demiyor. Çaresiz oradan ayrılan Küçük Prens, yeni serüvenlerle karşılaşmak üzere gezegenler arası yolculuğuna devam ediyor.

E, böyle yönetmelik, böyle gelenek mi olur? Batsın böyle gelenek! Bilirsiniz daha bu tür bilgece ve zarif anekdotlarla dolu kitap. Vallahi ermiş gibi adam şu Exupery. Bizde de bu tür ahmaklıklarla alay eden çok güzel fıkralar var ama daha fazla başınızı ağrıtmak istemiyorum. Hele bir Havuz Nöbeti var ki... Aziz Nesin'lik bir konu.

Sosyal hayatın her dalında olduğu gibi sanat alanı için de geçerli bu. Siz toptancı bir tavırla klasiğimize ve geleneğe sırt çevirirseniz Nasrettin Hoca'nın kar helvası gibi "imgelem şiiri" çıkar karşınıza.

"Gel gönül bu yarayı sar sarabilir isen"